

Kansallisarkisto

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätöskannanotto Kansallisarkiston vuoden 2020 toiminnasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tänään päättänyt valtion talousarvioasetuksen (1243/1992) 66 i §:n mukaisesta tilinpäätöskannanotosta Kansallisarkistolle.

1. Tuloksellisuus ja tulostavoitteiden toteutuminen

Kansallisarkisto on pääosin saavuttanut sille vuodelle 2020 asetetut tulostavoitteet ottaen huomioon COVID-19 –pandemian vaikutukset toimintaympäristöön.

Kansallisarkiston toiminnan vaikuttavuus perustuu suomalaisen yhteiskunnan ja viranomaistoiminnan keskeisen asiakirjallisen aineiston säilymisen ja saatavuuden varmistamiseen tutkimus- ja muuhun käyttöön luotettavasti, asiakaslähtöisesti ja digitalisaatiota hyödyntäen ja siten aineiston monipuolista käyttöä edistäen.

Kansallisarkisto vahvisti kertomusvuonna vuoteen 2025 ulottuvan strategiansa. Kansallisarkisto linjasi, että se ottaa vuodesta 2021 alkaen vastaan valtionhallinnosta vain digitaalista aineistoa. Massadigitoinnin tuotanto käynnistettiin onnistuneen pilotoinnin jälkeen ja digitointitoimintaa alettiin laajentaa Helsingistä Mikkelin keskusarkistoon ja muihin toimipaikkoihin. Tekoälyä käytettiin massadigitoinnin prosessien kehittämisessä sekä käsinkirjoitetun tekstin tunnistamisessa (Tuomiokirjahaku-palvelu). Merkittävä osa Kansallisarkiston toiminnoista tapahtui etänä maaliskuun puolivälistä 2020 alkaen. Henkilöstö selvisi koronatilanteesta hyvin. Koronasulku edisti uusien tehtävien oppimista, mutta epidemia heijastui osin tulostavoitteiden saavuttamiseen.

Kansallisarkisto saavutti tai ylitti yhteiskunnallisen vaikuttavuuden viidestätoista mittarista viisi, joista suurin osa liittyi aineiston käyttöön verkon välityksellä. Aineistojen verkkokäyttö lisääntyi vuoden aikana lähes kymmenellä prosentilla: yli 90 prosenttia Kansallisarkiston asiakkaista käyttää ainoastaan verkkopalveluita. Tämä näkyy fyysisten asiakaskäyntien vähentymisenä, mutta on suuntauksena tavoiteltava. Asiakirjallisen kulttuuriperinnön digitaaliseen tallentamiseen ja analogisen aineiston kartuntaan liittyvien mittarien tavoitemääriä ei saavutettu osin koronavirusepidemian vuoksi. Tavoitteiden saavuttamista hidasti myös syntysähköisen aineiston vastaanottopalvelun valmistuminen vasta vuonna 2021.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

29 516 001
35 829 516 001

91 359 335
+358 9 135 9335

kirjaamo@minedu.fi

Tuotoksiin ja laadunhallintaan liittyen Kansallisarkisto saavutti viidestä asetusta mittarista kolme. Näistä verkkopalvelujen asiakastytyväisyys ja käsitellyt tietopyyntöjen tavoitteet ylittyivät selvästi. Tutkijasaliin toimitettujen asiakirjayksiköiden määrä jäi koronavirusepidemian ja digitalisoitumisen vuoksi tavoitteesta, mutta on jälkimmäisestä johtuen luonnollinen suuntaus. Myöskään seulontapäätösten toimitusaikatavoitteelle asetettua mittaria ei saavutettu.

Kansallisarkiston toiminnalliselle tehokkuudelle asetetuista neljän mittarin tavoitteesta kolme saavutettiin. Toimitettuihin arkistoyksiköihin ja tietopyyntöihin (kpl/tietopalvelun htv) liittyvän mittarin tavoitetta ei saavutettu.

Tilinpäätösasiakirjaan sisältyvä toimintakertomus sisältää asianmukaisen analyysin tulostavoitteiden toteutumisesta ja lukuihin vaikuttavista tekijöistä. Ministeriö katsoo, että huomioon ottaen Kansallisarkiston esiin tuomat seikat on tuloksellisuuden ja toiminnallisuuden tehokkuuden taso riittävä. Kansallisarkiston tulee kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että vastaisuudessa eri asiakirjoissa kuten tulossopimuksessa ja tilinpäätöksessä olevat aikaisempien vuosien mittarien toteumaluvut täsmäivät toisiinsa.

Kansallisarkistossa tehtiin 205 henkilötyövuotta, mikä oli kaksi htv:tä edellisvuotta vähemmän (2019: 207 htv:tä). Tavoitearvio tulossopimuksessa vuodelle 2020 oli 225 htv:tä.

Henkilöstövoimavarojen hallintaan ja kehittämiseen liittyen Kansallisarkiston sekä työtyytyväisyysindeksi että johtajuusindeksi nousivat edellisvuodesta, mutta tavoitetta ei vielä saavutettu. Sairauspoissaolot laskivat selvästi, mikä on erittäin positiivista, vaikka tavoitetta ei aivan saavutettu. Sairauspoissaolojen merkittävä pieneneminen on ollut yleistä koronavirusepidemian aikana niissä työpaikossa, joissa etätyöskentely on ollut mahdollista.

Koulutuspäivien osuus työpäivistä laski edellisvuodesta edelleen eikä tavoitetta saavutettu lähimainkaan. Toisaalta koronaepidemian aikana pääasiassa vain virtuaaliset koulutukset ovat olleet yleisesti mahdollisia.

Taulukko: Henkilöstövoimavarojen hallinnan ja kehittämisen tavoitteiden toteumia

	Toteuma 2019	Tavoite 2020	Toteuma 2020	Toteuma 2020 valtio
Työtyytyväisyys (1-5)	3,3	3,7	3,5	3,67
Johtajuus	3,1	3,5	3,4	3,52
Sairauspoissaolot pv/htv	12,7	<8,5	8,7	7,4
Koulutuspäivät tp/htv	0,4	2,1	0,1	1,5

Kansallisarkisto sai vuonna 2020 toimintameno-rahaitusta 19 608 000 euroa. Vuodelta 2019 siirtyi 1 800 000 euroa, josta suuri osa oli massadigitointiin kohdistettua määrärahaa. Vuodelle 2021 siirtyi 2 800 000 euroa.

Kansallisarkisto sai kertomusvuonna 1 500 000 euron tasokorotuksen toimintamenoihin, mutta toisaalta massadigitoinnin rahoitus väheni 1 000 000 eurolla vuodesta 2019. Massadigitointituotannon vakiinnuttaminen edellytti muun muassa uusia rekrytointeja. Rekrytoinnit viivästyivät keväällä koronaepidemian vuoksi. Epidemian vuoksi myöskään digitoitavia aineistoja Kansallisarkistoon lähettävät viranomaiset eivät pystyneet valmistelemaan aineistojaan digitointia varten alkuperäisessä aikataulussa.

Kansallisarkiston tilinpäätös sisältää maksullisen palvelutoiminnan laskelmat eriteltynä julkisoikeudellisten suoritteiden, liiketaloudellisesti hinnoiteltavien suoritteiden sekä erillislakiin perustuvien suoritteiden kustannusvastaavuuslaskelmiin. Maksut perustuvat vuonna 2019 uudistettuun maksuasetukseen ja hinnastoon. Suoriteryhmiä tuotot alittivat miljoona euroa.

Maksullisten julkisoikeudellisten suoritteiden tuotto laski (2020: 152 000 euroa, 2019: 170 000 euroa), mutta kustannusvastaavuus nousi 40,7 %:iin (2019: 35,6 %). Erillislakien mukaisten suoritteiden (julkisuuslain tarkoittamat jäljenteet ja niiden etsimismaksut) tuotot laskivat 149 000 euroon (2019: 287 000 euroa), mutta kustannusvastaavuus nousi 62,9 %:iin (2019: 24,7 %). Alle puoli tuntia kestävästä jäljennetilauksista ei hinnaston mukaan peritä maksua. Seurantakohteita uudistettiin vuoden 2020 alusta, jolloin maksullinen ja maksuton toiminta eriytettiin.

Liiketaloudellisten suoritteiden tuotto nousi 957 000 euroon (2019: 736 000 euroa) ja kustannusvastaavuus parani 15 %:ia eli nousi 97,8 %:iin (2019: 82,8 %), mikä on hyvä suunta.

Suurin tuottojen kasvu kohdistui maksulliseen järjestämiseen. Tulossopimuksen mukaisesti viraston liikeloudellisten palveluiden hinnoittelun tulee olla sellaista, että palvelut tuottavat voittoa (100 % tai yli).

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2019 antaman Kansallisarkiston suoritteita koskevan asetuksen mukaan liikeloudellista maksullista toimintaa on muun muassa arkistotilojen käyttö valtion viranomaisille ja analogisiin aineistoihin liittyvä tietopalvelu, jos säilytettävä aineisto on 40 vuotta nuorempaa ja viranomaisen jatkaa toimintaansa tai sen tehtävät siirtyvät toiselle viranomaiselle. Liikeloudellista toimintaa on myös viranomaisten aineistojen sähköinen säilyttäminen sekä tietopalvelu, kun aineisto ei ole arkistointivaiheessa tai tietopalvelu liittyy viranomaisten tehtävien hoitoon.

Kansallisarkisto on selvittänyt ja päättänyt Valtiokonttorin 20.12.2019 antaman määräyksen mukaisesti liittyen maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelman sekä kilpailutilanteessa markkinoilla tapahtuvan taloudellisen toiminnan tuloslaskelman laatimiseen, että Kansallisarkiston osalta kilpailullinen toiminta koskee viranomaisen vastuulla olevien aineistojen maksullista vastaanottoa ja siihen liittyviä erillispalveluja kuten esimerkiksi maksullisen aineiston esivalmistelua, maksullista digitointia, - säilyttämistä, - tietopalvelua ja maksullista hävittämistä. Kilpailullisen toiminnan tuotot olivat 572 000 euroa, kokonaiskustannukset 418 000 euroa ja tulos 154 000 euroa.

Yhteisrahoitteisen toiminnan tuotot laskivat noin miljoonaan euroon (2020: 1 001 000 euroa, 2019: 2 046 000 euroa). Lasku johtui massadigitointirahoitukseen liittyvän pilotin päättymisestä. Yhteisrahoitteisen toiminnan omarahoitusosuus nousi edellisvuoden 28,36 %:ista 29,45 %:iin jääden alle 30 %:n. Tulossopimuksessa todetaan, että mikäli viraston yhteisrahoitteisen toiminnan omarahoitusosuus ylittää 30 %:a, tulee toiminnan tukea vahvasti viraston ydintoimintoja. Kansallisarkiston mukaan kaikki sen yhteisrahoitteiset toiminnot tukevat viraston ydintoimintoja.

2. Tuloksellisuuden raportoinnin asianmukaisuus

Kansallisarkiston tilinpäätös sisältäen toimintakertomuksen on laadittu asianmukaisesti ja siitä saa kuvan tulostavoitteiden toteutumisesta.

Valtiontalouden tarkastusviraston tilintarkastuksessa on todettu, että toiminnallisesta tehokkuudesta esitettyjen tietojen osalta ei tarkastuksessa ole tullut esiin olennaista huomautettavaa.

3. Kansallisarkiston toimenpiteet tilinpäätöksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Kansallisarkiston tulee jatkaa työtään tulossopimuksessa sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja toiminnan kehittämiseksi sekä tuloksellisuuden parantamiseksi. Kansallisarkiston tulee raportoida tilinpäätöksessä tai sen yhteydessä myös muista tulossopimukseen kirjatusta asioista sekä toimittaa sovitut asiakirjat KOTA-tietojärjestelmään.

Kansallisarkiston keskeisimpiä haasteita ovat edelleen digitalisaatioon vastaaminen mukaan lukien sähköinen arkistointi ja massadigitointi, sekä muiden keskeisten digitaalisten palvelujen kehittäminen resurssien puitteissa, henkilöstön hyvinvointi ja osaamisen kehittäminen, työn kohdentaminen tarkoituksenmukaisesti sekä varautuminen niukkaankin taloustilanteeseen tulevaisuudessa.

Kansallisarkiston tulee varautua arkistolainsäädännön uudistamiseen opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla yhteistyössä asianomaisten tahojen kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus Kansallisarkiston suoritteiden maksuista voimassaolo päättyy 31.12.2021. Kansallisarkiston tulee varautua valmistelemaan 16.8.2021 mennessä ministeriölle perusteltu esitys ministeriön uudeksi asetukseksi vuodesta 2022 alkaen.

Kansallisarkiston liikeloudellisen toiminnan tulee tuottaa voittoa.

Mikäli viraston yhteisrahoitteisen toiminnan omarahoitusosuus ylittää 30 %, toiminnan tulee tukea vahvasti viraston ydintoimintoja. Valtiontalouden tarkastusviraston Kansallisarkistoa koskevan kantelun ratkaisuun 16.3.2021 liittyen Kansallisarkiston mahdollisen tutkimus- ja selvitystoiminnan ja näyttely- ja julkaisu-toiminnan tulee voida tulkita kuuluvan sen lakisääteisiin tehtäviin.

Kansallisarkisto on sisällyttänyt kilpailullisen toiminnan tuloslaskelman tuotoiksi myös vuokratuottoja valtion budjettitalouden virastoilta ja laitoksilta. Valtiontalouden tarkastusviraston tilintarkastuksessa esittämän näkemyksen mukaan valtion budjettitalouden sisäinen myynti ei tapahdu kilpailutilanteessa markkinoilla, joten sitä ei tule sisällyttää kilpailullisen toiminnan tuloslaskelmaan. Laskelman yhteydessä Kansallisarkisto on esittänyt lyhyen kuvauksen Kansallisarkiston kilpailullisesta toiminnasta. Valtiontalouden tarkastusvirasto toteaa, että kuvausta tulee jatkossa vielä tarkentaa avaamalla kustannuslaskennan periaatteita kuten aiheuttamisperiaate, suoriteperusteisuus, henkilöstökustannusten kohdentamisperuste ja yhteiskustannusten jakoperusteet. Kansallisarkisto varautuu käymään läpi yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa Kansallisarkiston kilpailullista toimintaa.

Tarkastusviraston antaman tilintarkastuskertomuksen mukaan Kansallisarkiston tilinpäätöslaskelmat on laadittu säännösten mukaisesti ja niiden liitteenä esitettävät tiedot ja tilinpäätösanalyysi on esitetty valtion talousarviosta annetun asetuksen edellyttämällä tavalla. Talousarviota ja sitä koskevia keskeisiä säännöksiä on noudatettu. Sisäisen valvonnan osalta ei tarkastuksessa tullut esiin olennaista huomautettavaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Kansallisarkiston välinen vuoden 2021 tulossopimus sisältää rajatun määrän mittareita, mutta Kansallisarkiston tulee edelleen sisällyttää tilinpäätösraportointiinsa riittävän laajasti muita mittareita ja kaikkien mittareiden toteumat kolmelta edelliseltä vuodelta, jotta viraston toiminnan kokonaisuudesta, vaikuttavuudesta, tuloksellisuudesta ja lähivuosien muutossuunnasta saadaan kattava kuva. Tulossopimuksen tavoitteille asetettujen mittareiden tulisi olla sellaisia, että niille on todennettavissa vuosittaiset toteumat

4. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpiteet tilinpäätöksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii omalta osaltaan edistämään massadigitoinnin jatkumista ja asiakirjallisen aineiston arkistointia sähköisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelelee arkistolainsäädännön uudistamista yhteistyössä alan tahojen kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö aloittaa sopimuskaudella Kansallisarkiston kansainvälisen arvioinnin valmistelun.

Opetus- ja kulttuuriministeriö varautuu käymään Kansallisarkiston kanssa läpi sen kilpailullista toimintaa sekä valmistelemaan yhteistyössä Kansallisarkiston kanssa opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen Kansallisarkiston suoritteiden maksuista vuodesta 2022 alkaen.

Valtiontalouden tarkastusviraston Kansallisarkistoa koskevan kantelun ratkaisuun 16.3.2021 liittyen opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että ministeriö tulee vuosittain käytävissä tulosneuvotteluissa kiinnittämään huomiota siihen, että Kansallisarkisto keskittyy vain sellaiseen tutkimus- ja selvitystoimintaan ja näyttely- ja julkaisutoimintaan, jonka voidaan tulkita kuuluvan sen lakisäätöihin tehtäviin.

Ministeriö on valmistellut hallinnonalansa virastoille entistä strategisemmat ja rakenteeltaan yhtenäiset tulossopimukset vuosille 2020-2023. Ministeriö jatkaa hallinnonalansa virastojen tulosohjauksessa ministeriön yhtenäisten linjausten ja toimintatapojen toteuttamista.

Ylijohtaja

Atte Jääskeläinen

Opetusneuvos

Anne Luoto-Halvari

Jakelu Kansallisarkisto

Tiedoksi Valtiontalouden tarkastusvirasto VTV
Eduskunnan tarkastusvaliokunta
VM Valtiovarainministeriö
OKM Ministeriön johto, Anita Lehikoinen